

הַלְבוּת תְּפִילֵין סִימָן כּו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

מְשַׁמֵּעַ דְּנִכּוֹן לְכַתְחֵלָה לְהַחֲמִיר בְּנֵהוּ.¹³

אף על פי שתדחה מצות מילה בזמנה, וכמו שכתב בשו"ת אבני נזר (יוד"ס סי' שכא).

[משנ"ב ס"ק יח]

אָבָל לְהַנִּיחַ תְּפִילֵין עַל חֲלוּקוֹ יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָסוּר אֶפְלוּ בְּנֵשׁ לֹא מְקַהֲלִים.¹⁴

19) ומי שזרעו נתונה בגבס, כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' מז) ובשו"ת חלקת יעקב (א"ח סי' ו-ז) שיניח את התפילין על גבי הגבס, ואינו דומה למי שמניח את התפילין על החלוק, כיון שהגבס בטל ליד. מאידך, בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' סג ד"ה בסי' כז) כתב שאין להניח את התפילין על הגבס כיון שאין הגבס בטל ליד (וכתב שם עוד טעם). וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' ג) שכיון שהגבס עבה וגדול ואינו מרגיש את הנחתן על היד, לא יניחן כלל.

[משנ"ב ס"ק יט]

לֹא שָׁנָא שֶׁל רֵאשִׁי וכו', יֵשׁ בּוֹ אֲסוּר בְּהִנָּחַת תְּפִילֵין¹⁵, דְּכִינּוֹן דְּגִדּוּלֵין הַרְבֵּה לִיכָא לְמִימַר בְּהוּ הִנְנוּ רְבִיתְהוּ, וְחוּצָצִים.¹⁶

[שעה"צ ס"ק נג]

ומה שהקל ר' יעקבא איג'ר אם יש לו השלי"ד לבר²⁰.

20) ובטעם הדבר כתב שם, שמה שאין מברכים על התפילין על ראש כשמניחן על גבי כובע דק, הרי זה משום דבלאו הכי דעת הרבה מן הפוסקים שאין מברך על שתיהן אלא ברכה אחת, ומוציא את השל ראש בברכת 'להניח' (כמבואר בשו"ע לעיל סי' כה ס"ה), ולפיכך אם אין לו אלא תפילין של ראש בלבד, ואינו יכול לפוטין בברכת התפילין של יד, צריך לברך עליהן. אם כן, הוא הדין גם אם אין לו אלא תפילין של יד בלבד, ומניחן על גבי רטיה, שמברך עליהן.

[שעה"צ שט]

מפאיר הג"א לא משמע כן²¹.

21) שכתב, שמה שאין מברכים על התפילין של ראש כשמניחן על גבי כובע דק, הרי זה משום שכל הפוסקים חולקים על הרשב"א וסוברים שחציצה פוסלת, ואף הרשב"א עצמו הסתפק בזה.

[משנ"ב ס"ק נב]

יְכַל־שֶׁפֶן אִם מִן הַשְּׂמִים הַרְגִילוּהוּ²² וכו', דִּינֵהוּ קְאָטֵר גְּמוּר וְנִינִחַ עַל הַיָּד הַרְצוּצָה.²³

22) והמשותק בשתי ידיו ולאחר זמן חזר קצת כח לידו השמאלית ויכול להניעה קצת, כתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' ה) שיניח על ידו השמאלית.

ומי שהיה איטר והניח תפילין על יד ימין ולאחר זמן השתק בשתי ידיו, כתב בשו"ת מהר"ש (ח"ב סי' רמ) שכיון שכעת שתי ידיו שוות, יניחן על שמאל.

23) ואיטר שנקטעה כף ידו השמאלית, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' א) שיש ללמוד מדברי המשנ"ב כאן, שיניח את התפילין על ידו זו, שהיא הרצוצה.

13) ולגבי מי שנהג להניח תפילין של ר"ת יחד עם תפילין של רש"י, כתב לקמן (סי' לד ס"ק ה) שיהיו הרצועות של ר"ת מכוסות על ידי הרצועות של רש"י. ולגבי מקום הקשירה כתב להלן (ס"ק טו) שדעת האחרונים שיש להחמיר אף ברצועות בין בשל יד ובין בשל ראש.

ולענין העונד שעון על ידו האם צריך להסירו קודם הנחת תפילין, כתבו בשו"ת חשב האפור (ח"א סי' כא) ובשו"ת דובב מישירים (ח"ב סי' לו) שאף אם רצועתו עשויה מעור יש להחמיר ולדונו כחוצץ וצריך להסירו. מאידך, הדרך החיים (סי' טז ס"ג) כתב שבמקום הכריכות אין להקפיד על חציצה כלל.

14) ואף במקום שהראש מתעגל כלפי מטה, ששם בין כך אין התפילין נוגעות בראש, דעת הגר"ש אלישיב (קונטרס הלכות תפילין סכ"ב) שאסור שתהיה שם חציצה.

15) ולענין אדם המגדל שערותיו ומבקש מאחר שיתן לו תפילין להניחן, ויש בכך חשש שמברך ברכה לבטלה, כתב בשו"ת קרן לדוד (סי' י) שאין להימנע מלהביאן לו על מנת שיניחן, אלא יש לומר לו שלא יברך על השל ראש אלא רק על של יד, ואם לא ישמע לו ויברך גם על השל ראש, אין לחוש.

16) ובאופן שלוקחים את השערות היורדות למטה בין עיניהם ומעלים אותן למעלה בשעת הנחת תפילין, כתב הלחם הפנים (על קצו"ע סי' י ס"ו) שלכל הדעות הן חציצה.

[משנ"ב ס"ק נז]

יְכַתְבוּ תוֹכַחַת מְגִלָּה עַל הַמְּנִיחִים הַתְּפִילִין עַל־גַּבֵי פֶּאֶה נְכַרִית הַנְּקָא פֶּאֶרֶק¹⁷.

17) ולענין מי שהקריח ראשו וחיבר שם שערות זרות, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' מ אות יח) שכיון שהן נשארות לעולם, וגם אינו רוצה להסירן, אינן חוצצות. אבל הלובש פאה נכרית מחמת שהקריח ראשו שיכול להסירה בכל עת שירצה, יניח תפילין של ראש בלא ברכה, וכשיבא לביתו יסיר את הפאה ויניח תפילין בברכה.

[משנ"ב ס"ק יז]

כִּינּוֹן שְׂהוּא אָנוּס יְכוֹל לְסַמֵּךְ עַל הַרְשָׁפָא דְּסְכִיכָא לֵה דְּאֵין חֶשֶׁשׁ בְּחֻצְצָה¹⁸.

18) ודעת הגר"ש אויערבך (משנ"ב ביצחק וקרא), שמכאן יש לומר, שאם כתוצאה מקיום מצוה יהפך אדם לבעל מום, אין הוא חייב לקיימה. לפיכך, תינוק שנוול עם רגל עקומה, ואם לא ישימו את רגלו בגבס ישאר בעל מום כל ימי חייו, יש לשים את רגלו בגבס

הלכות תפלין סימן כז

ז משוכת הריב"ש
 לדעת הרשב"א
 ח ב"ח יוסף
 ט מחזיק ל"ו

של יד (טו) לא שנא של ראש: הגה ונדקא בתפלין, אכל ברצועות (טז) אין (י) להקפיד (רשב"א בתשובה ח"א סימן תככ"ו): ה' אדם שהוא (יז) עלול לקוילות, ואם יצטרף להניח (יח) תפלה של ראש על בקרו לא יניחם כלל, יש להמיר לו להניח תפלה של ראש על (יט) הכובע (כ) [ט] דק הסמוך לראש, ויכסם "מפני תרואים: הגה והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש, (כ) רק יברך על (ט) של יד להניח' (לרעת רשב"א): ו (כא) *ואטר (כב) יד (י) ימינו, אם עושה (כג) כל מלאכתו בשמאלו

שערי תשובה

היטב משום התפלין, וגם אפשר שהם מפיסקים כמו תציעה, והביא מדברי המשנה למלך מהלכות עבודת ייחוד דלכך בכ"ג עולה ונתפסק כ"ו ונשא ונמן בזה ע"י"ש, ונראה דהש"ל"ה כיכ לפי שהמפסיק להצות נותן אפר תחת פאר, וכשרוצה להניח תפלין צריך לחזן הפקום משום קבוד התפלין, וכן הוא בכחבי האר"י ז"ל ע"ש, וע"ז בשו"ת פני ארזה בס"ו ו' נס"י ו' לענן אבק שקולין פני"ר מה דינו ע"ש: [D] דק, עב"י"ט, וכתב בתשב"ץ סי' ל': אין להניח תפלין על הכובע רק על ראשו וסתר לכפות אותם בסודרו, והא דאמרינן ונאו כל עמי הארץ כו' הינו שיקה בראש במקום שהם רגלים יתר; ונראה כמו ושמעו, וכל העם הארץ את הקולת ע"ש, ונראה דאף שיש א"ח דלשא בקא ויכול העם ראים דקאי על המלאכים שנבראו מכל דבר, מי"מ פשטא דקרא על שמיעה

של האטר, מניח בשמאלו הקציעה לצד הכתף והמפערותא לצד ה' וכן להפוך במי שאינו אשר ומניח תפלין של האטר, מניח בשמאלו הקציעה לצד הכתף והמפערותא לצד ה' שבות יעקב ח"א סי' ג' ע"ש, וע"ז בתשובת נחלת שבועה סימן מא ובחזו"ת יא"ר סימן

באור הלכה

המקוץ למקוץ וכו'. ובכל זה, מי שהוא אשר ואין לו רק תפלין של אינו אשר או להפוך, יוכל להפך ולהניח הקציעה לצד הכתף והמפערותא לצד ה', כן כתב בתשובת שכות יעקב ובארצות התיים, כי לא בודאי טוב יותר ממה שצ"ח כף ויהיה התפלין סמוך ללב ויהיה קשר היי"ד חוצה לה, וכמו שכתב הגר"א שחש"י כ' אף שכתב בשלח"ן יצו"ף בשם מנהג, דינא דנקרא הוא לפרוש הגאונים, וע"ז בחי"ת א"ח י' דלא הוזכר שם עצה זו ושבות יעקב, והוא כתב שם דטוב אם יוכל להוציא הרצועה ולהקניטה מעד אחר כ"ו שמתנה היי"ד סמוך ללב, אף על פי שאינו יכול להפך הקשר של היי"ד שמתנה פניה לצד הכתף, ועל פליגנים לא יחבטל מפוצות תפלין צבדו זה ויניחם פה, ע"ן שם; ורצה לומר אף ויהיה קשר היי"ד לצד חוץ ותפלין לצד הלב, ולענין דעת, בודאי טוב יותר לעשות כהשבות יעקב, דהו דינא דנקרא הוא לכמה ראשונים וזה מנהג, וכמו שכתב הגר"א; ואפלו אם יוכל להוציא הרצועה גס"כ"ן יש לע"ן, דאולי מה שחש"י"ד לא יהיה פניו כלפי הכתף לא נחשב יי"ד, ועל פליגנים באינו יכול להוציא יצעה כהשבות יעקב: * ואטר יד ימינו, ע"ן משנה ברורה במה שכתבנו

באר היטב

(י) להקפיד, מיהו יש להחמיר אפלו ברצועות מה שש"ך להקשירה, בין ברצועות של ראש בין ברצועות ה'ד, ט"ז מ"א ע"ת, בספר דברי שמואל סימן רצב קרב תוכחת מגלה על המניחין התפלין ע"ג פאה נכרית הנקרא פארוק"ה, וע"ז בתשובת ד"א אלהו סי' ג' שהאריך בזה: (כ) דק, ועל כובע עבה אסור, ואם יש לו מפה ביד אסור להניחם על הכובע, משום "לך לאות" ולא לאחרים לאות, אבל סתר להניחו על סמרטוטין אם לא סגי בלאו הכי, דהא לבש בגד אחר עליו, מ"א: (ט) על יד, וה"ה אם מניח של יד בדרך זה, שלא יברך על ש"י אלא על של ראש, מ"א, וכתב בה"ח מ"מ בשעת ק"ש ותפלה נראה שיהא זולת תציעה ע"ש: (!) ימינו, שגם שהלכו בדרך ואמר מהם אשר, ואין לו רק תפלין ממי שאינו אשר, ויח התפלין בימין והינו הקציעה לצד הכתף והמפערותא לצד ה' וכן להפוך במי שאינו אשר ומניח תפלין של האטר, מניח בשמאלו הקציעה לצד הכתף והמפערותא לצד ה' שבות יעקב ח"א סי' ג' ע"ש, וע"ז בתשובת נחלת שבועה סימן מא ובחזו"ת יא"ר סימן

משנה ברורה

בכנה היה שלא יהא מפיסיק בין התפלין לבשר, (יד) ועל כל פנים בכנה משה וצפר יש לנהר, ועל כן (טו) יש נוהגין לרחץ מקום הנתחת התפלין, כתב בספר רביד"ה הנהגה: נראה דמה שרצועה חוצצת לפעמים בין תפלין לבשר ולא מקרי תציעה, דמין במינו אינו חוצץ; ומלבושי שרד שהעמקתי לעיל בסעיף קט"ן י' משמע דנכון לכתחלה להחמיר בזה: (טו) לא שנא של ראש: כתב בספר מחצית השקל: ורע עלי המעשה של אותן האנשים שמגדלין בלזרותיהן, מלבד כי הוא בדרך שחץ וגאונה, ע"ן מה שכתוב ביו"ד"ה דעה סימן קע"ח, יש בו אסור בהנחת תפלין: (טז) דכ"ן דגדולי הרבה ליכא למימר בהו הינו רביתיה, וחוצצים: (טז) ע"ן שם, ובקלא תציעה נמי, בשביל הני שערות המרבים אי אפשר לצמצם שהיה מהדקין ומניחין על מקומן פרוין: (טז) אין להקפיד, והאחרונים קתבו דאין להקל רק במקום הפריכות, אבל מה שש"ך להקשירה (טז) יש

להחמיר אף ברצועות, בין בשל יד ובין בשל ראש, וכתבו תוכחת מגלה על המניחים התפלין על גבי פאה נכרית הנקרא פארוק"ה: (יז) ואפלו אם רק הרצועה מונח על הפאה נכרית, ומכל מקום משמע מדברי המגן אברהם והת"י אדם דאם יש לו מפה בראשו, ורק במקום שהרצועות מנחים ולא במקום הקציעה, סתר לו להניח הרצועה על גבי סמרטוטין שעל המפה או על גבי כובע דק ולברך דק אף על גב שיש תציעה בין הרצועות, כיון דבמקום הקציעה אין תציעה; ואם יש לו מפה (יח) אפלו במקום הקף הקשר ששכ"ב ידו, סתר לו להניח הקף הקשר על גבי סמרטוטין ולברך, אף בזה נהר לכפות מלמעלה כדי שיתקדם "לך לאות ולא לאחרים לאות": (יח) עלול לקוילות, פרוש (יח) שיש לו מכאוב או (יט) מחוש בראשו ואם יגלה ראשו יזיק לו הקרירות, כיון שהוא אנוס יכול לסמך על הרשב"א דסבירא לה דאין חשש בתציעה: (יח) ולא נאמר "בין עיניך" אלא לסיים להם מקום, ומשום "לך לאות ולא לאחרים לאות" ליכא בתפלין של ראש, דבהו פתיב "ונאו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ומכל מקום צריך לכפות (כ) מפני תרואים, שאינם יודעים שהוא אנוס: (יח) תפלה של ראש על וכו', ואם יש לו מפה ביד במקום הנתחת הקציעה והמפה (כא) מתפשטת בכל הקבצת, סתר לו להניח (כג) על הרטיה אם לא סגי בלאו הכי, (כג) ולא יברך, דהא דעת רב הפוסקים דתציעה פוסלת, ויברך שמים על השל ראש קדלעיל בסימן כו בהג"ה: אף ילבש על התפלה של יד מלמעלה בגד אחר כדי לכסותם, דהא פתיב בהו "יהיה לך לאות", ודרש"ן "לך לאות ולא לאחרים לאות", ונדקא על רטיה, אבל להניח תפלין על חלוקין (כד) יש אומרים דאסור אפלו בשל לו מפה: (כד) ואפלו אם ילבש עליו בגד אחר: (יט) הכובע דק, אבל על כובע עבה אסור להניחם, דלא יוכל לכוון ולצמצם מקום שהמח של תינוק רופס: (כ) רק יברך וכו', (כה) ויכון להוציא השל ראש, דכלאו הכי דעת הרבה פוסקים שאין מקרה על שניהם אלא אחת, וע"ז בב"ח ועלת תמיד דמשמע מדבריהם דנכון לנהר שעל כל פנים בשעת קריאת שמע ותפלה יהיה בלי תציעה כלל: ו (כא) ואטר וכו', וע"ן לעיל בסעיף קט"ן יב: (כב) יד ימינו, ואפלו (כו) נעשה אשר על ידו שהרגיל עצמו אחר כך ולא נולד פה, ויח בתימן, וכל שכן (כז) אם מן השמים הרגילו: (כג) הינו שגולד לו חלי בימינו ונשל הכת ממנו או שנקטע לו בפי ידו הימנית, וצריך לעשות כל מלאכתו בשמאל, בודאי דינו כאשר גמור ויניח על ה' הרצועה: (כג) ואם תור לבקריא ותו נעשה שלט בשמי ידיו בשנה הרי הוא ככל אדם: (כג) כל מלאכתו, (כח) הוא הדין אפלו רק

שער העינין

(יג) מגן אברהם: (יד) מגן אברהם: (טז) שלי"ה: (טז) הלבוש ועלת תמיד וט"ו ואלה רבה וכן משמע גס"כ"ן טהר"א: (יז) כן מוכח מגן אברהם סעיף קט"ן ו' דלהרשב"א אם מכסה בחלוק מלמעלה אין אסור על ידו הסמרטוטין משום תציעה, ועל כן יש לסמך עליו לברך על כל פנים לענין רצועות: (יח) ט"ז: (יט) ט"ז אדם: (כ) ט"ז: (כא) דאי לא הכי גיח על מקום הנשאר בקבצת, וע"ן בסעיף ז' ובמשנה ברורה שם: (כב) מגן אברהם ואלה רבה וט"ז אדם: (כג) מגן אברהם והדו"ר ע"י אברהם, ומה שהקל ר' עקיבא אינו אם יש לו השל ידו לכ"כ: (כד) מאור הגר"א לא משמע כן: (כד) ארצות התיים וכן משמע מה"י אדם: (כה) עלת תמיד: (כו) מגן אברהם: (כז) גדול מרובה וע"ן באור הלכה: (כח) וכן משמע בהר"א ובאור הגר"א ובשאר אחרונים:

הלכות תפלין סימן כו

(כד) * מניח בשמאלו שהוא ימין של (יב) (יא) [כ] כל אדם, ואם (כה) שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם. ואם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו, או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בקימין, יוש אומרים שנייה תפלין ביד (כו) שמש כח, דבנין יד בכה, * יוש אומרים שהנד שכותב בה היא (כז) תשובה (יג) ימין לענין זה ומניח תפלין ביד שפגגדה: (הגה (כח) * והכי נהוג): ז לאף-על-פי שיש לאדם מכה במקום הנחת תפלין, יניח תפלין, כי מקום יש ברצוע להניח שתי תפלין, כי העצם הסמוך לביית השחי, מהצד (כט) עד הקובד"ו הוא מקום הנחת תפלין: ח יארף רצועה של יד, כדי שתמקף את הרצוע והקשר ממנה הקשר ותמחה על אצבע אמצעית, ויכרך ממנה על אצבעו (ל) שלשה (יז) קריכות ויקשר. ונותגין העולם לדרך על הרצוע ששה (לא) או שבעה (יז) קריכות: (יח) הגה (לב) ואין לדרך הרצועה על (טו) [טז] התחורא כדי לחזקה על הדי (פאר"ל): ט * מקום הנחת

י הראש בשם בעל החזקה ב טו והפסח ט"ק והפסח מוטוי בשם רבו וזמאל ל בית יוסף קצא פתח בו ערוכין ז עז 2 מתחלה לה לדעת הרמב"ם בפרק ג מהלכות תפלין וסמ"ג בשם הר"ק ס ביה יוסף ע תפלות לו

באר היטב

קס"ו: (יב) כל אדם, ואם הניחו בימינו שהוא שמאל כל אדם אפלו בדיעבד לא יצא, חוט השני סימן כח: (יג) ימין, ואם כותב כבי ידיו יניח בשמאל כל אדם, ואם הרגיל עצמו לכתב בשמאל ועושה כל מלאכתו בקימין, יניח בשמאל כל אדם, עין מיא וצ"ח בספר אליהו ובה שהשיג על פשרת מיא ופסק כדעת ש"ע, ומקום: מיהו אדם שאין יכול לכתב יניח בקימין כשעושה כל מעשיו בשמאל: (יג) קריכות, א' בפרק האמצעי ובי בתחלתו, הארי"ל: (יד) קריכות, וכ"כ הארי"ל ויל וצ"ח דה"ה: (טו) התחורא, וכן הוא פליד קצין של ראש, סקרי"ל, ובשכחה"ג חולק על סקרי"ל בזה וכתב ופ"ח חזי מאי עמא דבר, שכל העולם נוהגים לקשר הספנתא עם הרצועות ע"ש, וכ"כ שצנח"קניס מפשעוה ש"ע מרי לוקיא וז"ל: ישים רצועה של יד על התחורא של יד מיד אחר הקשריה כדי שלא תזוז ממקומה, דאם ונה ממקומה אז נהה כה ליד" ספק ברכה, ואח"כ יקשר בקב"ת ג' קריכות וכדורע ד' קריכות ואח"כ יניח של-ראש ע"ש וע"ל סימן כה ס"ק יב:

משנה ברוכה

רב מלאכתו: **(כד) מניח בשמאלו**, ואם הניחו בימינו, שהוא שמאל כל אדם, אף בדיעבד לא יצא [חוט השני סימן כח], וצ"ח בבאור הלכה: **(כה) שולט בשתי ידיו**, רוצה לומר, שעושה כל המלאכות בשניהם שנה בשנה, אבל אם נקל לו לעשות בשמאל, אף ש"יכול לעשות אותם גם בקימין, זה לא מקרי שולט בשתי ידיו וכן מוכח לקמן בסימן תרנא בשערי תשובה, עין שם: **(כו) שמש כח**, רוצה לומר, דקתיבה אין לה שום מעלה משאר מלאכה יחידית, ואזלינן במר רב המעשים, והיא הנקראת שמאל: **(כז) תשובה ימין**, דכתיב ויקשרתם על כתבתכם, משמע דבאותו יד שכותב בה, צריך לקשר את התפלין על הדי שפגגדה⁽²⁴⁾, (כט) מיהו כשלא נולד כן, רק אחר-כך הרגיל עצמו לכתב בשמאל ושאר מעשיו עושה בקימין, יניח בשמאל כל אדם⁽²⁵⁾ ואדם (ל) שאין יכול לכתב, לכלי שלמה אזלינן במר שאר מלאכות, כאיניה יד שעושה אותם נקרא ימין: **(כח) והכי נהוג**, עין בבאור הלכה: **ז (כט) עד הקובד"ו**, רוצה לומר (לא) בבשר התפוח אשר לצד הקובד"ו ולא עד הקובד"ו ממש⁽³⁰⁾, ואם נתפשט המכה בכל בשר התפוח אשר לצד הקובד"ו, (לג) יוכל לסמך על דעת המקל"ו להניח בבשר התפוח אשר בחצי העליון של עצם⁽³¹⁾, (לד) ואם המכה גדולה ומצטער בהנחת התפלין, פטור מלהניח התפלין של יד אפלו נשאר לו מקום, ויניח של ראש לבר, וכדלעיל בסימן כו עין שם, וצ"ח מה שפכנו בענין ה' בסעף-קטן יח: **ח (ל) שלשה קריכות**, שנים בפרק המתחורא ואחד בפרק האמצעי⁽³²⁾; (לז) יוש אומרים דתחלה אחד בפרק אמצעי ואחר-כך שנים בפרק המתחורא, ואותו הקריכות יעשה אחר הנחת השל-ראש: **(לא) או שבעה**, ואין נהגין שבעה [אחרונים], וצ"ח בשערי תשובה שפסקי אין לעשות אלו היו קריכות רק על הרצוע, ולא קצת שונהגים לעשות ג' קריכות על הקב"ת ד' על הרצוע: **(לב) ואין לדרך**, שפכר נהגים ויקשרתם" ברצועה שעל המעברתא, וכמו בתפלין של ראש שתלוי ברצועה שבתוך המעברתא; (לו) ויניח שאין מצוה קלל בקריכה לכן אין להניחה על

שערי תשובה

נאמר ומפני לה בלשון ראה לורשא, וה"נ בזה ויראנו על עמי הארץ" שיקה השמיים ברוח אצלם כאלו ראו בעיניהם מפש: [כ] כל אדם, עב"ט, וצ"ח מ"ש לעיל ס"ק א, ומדברי הכתובים שהביא ב"י נראה דס"ל וצ"ח, ובלשון עבד פתח ח"ל: ומצאתי בספר ור"ח ו"מג"ל עמ' הארץ והרבה בראיות שאמר ד' זמנו אינו ראוי לעשות משאר כל אדם, שלא לשנות הפדר העליון ע"ש: [טז] התחורא, עב"ט, ובכרמ"י וס"ק קב"ב שכתבו בשם סקרי"א עמ' שהרב מר"ש ויטל העיר שאביו מתרח"ו ויל בשקתה עובר הרצועה ברצועה מהה"ק היטב וקשר הי"ד עם התפלה וממשך הרצועה אצל הרצועה לעשות הקריכות, אבל בקב"ת לא עשה שום מריכה קלל, ואמר מתרח"ו שכן נהג רבנו הארי"ל, ומהרי"ר עמ' חוב"ס כן הפוסקים ומדברי הקבלה וכן נהגו: וצ"ח מ"ש השפ"ק ח"ג ס"ד ק"ח עכ"ל, ובמח"ב קב"ב על מ"ש כאן שאין לדרך הרצועה על התחורא ח"ל: העולם נותנין לדרך כמיש האחרונים וכתבו שכן מוכח מבר"י גורי הארי"ל, וכתב מור וקציעה העיר שהנאון קר אביו היה בדרך הרצועה על התחורא וכתב דרעמו ונמוקו עמו ע"ש, וא"כ מניח שפכמ"כ נראה שמתמיד לדרך כמיש בבר"י בשם סקרי"א עמ' וכתב וכן נהגו, ובספר שלמי-עבוד ראיתי שכתב

באור הלכה

ואפילו נעשה וכו', כן כתב הפג"ר אברהם סע"ף-קטן ט בשם הפד"ק, ואף דסיים שם ד"ש חולקין על זה, מפל מקום מוכח בסוף סע"ף-קטן י' להקטין בו דלדינא הסיים סקרי"א-מ"ש, וכן פסק הרד"ק התיים, ומה שכתבתי: וכל-שכן אם מן השמים וכו', כן כתב הדג"ל מרובה דבזה פלי עלמא מודים דנעשה אשר: וקשות ולסתורא הוא הדין אם נקטע כף ידו ה"מניח נעשה בזה אשר⁽²⁶⁾, וכמו שפכתתי בפנים, וראיתי בפר"מ-מגדים בסימן תרנא שפוסטפק בזה ומשמע דלא בקריא לה סב"ת הרגול מרובה, ומפל מקום פשוט דנוכל לסמך בזה על הרגול מרובה אח"י דאפלו באשר שנעשה על-ידי שהרגול עצמו גם-כן פסק הרד"ק משה דרינו באשר, ודע דלפי מה שפכתנו למעלה בנקטע שמאלו ולא נשאר לו כי אם הקב"ת, ודמקרי הדין תיב להניח על"ת תפלין, הוא הדין בנקטע יד ימינו ולא נשאר לו כי אם הקב"ת תיב להניח עמה על"ת תפלין, דעתה אחר שהרגול עצמו לעשות בשמאל, ה"מניח נעשה שמאל: * מניח בשמאלו, עין במשנה ברוכה בשם חו"ט-השני; וצ"ח בשערי תשובה שכתב דמדברי בעל העשור שהובא בבית-יוסף בסימן תרנא נראה דסקריא לה דצ"ח, ודברי אין מחזיקין, דכנתה בעל העשור מה שכתב שם ולא נרע מתפלין⁽²⁷⁾, רוצה לומר, אחר דבתפלין דינא הכי דמניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם על-כל-פנים לענין לילב בדיעבד יצא בזה⁽²⁸⁾, אבל בתפלין גופא בודאי אם הפך והניח בימינו שהוא שמאל כל אדם, אפלו בדיעבד לא יצא, דבאשר שמאל ידוה הוי סימין כל אדם, אחר-כך מצאתי בחו"ט השני שפכר בו דברי בעל העשור בראיות כמו שכתבנו: * יוש אומרים שהניח שכותב בה וכו', מסתימת השל"חן: צריך ופוסקים משמע דכל כתיבה מהני לזה⁽²⁹⁾, ולא בעינן שיהיה יכול לכתב ספרים תפלין ומזוזה גופא, כדמשמע לבאורה פ"ש"ט דקרא "וכתבתם"; אף אם אינו יכול לכתב כתב גמור רק רשימות וחמנות בעלמא לזכרון, כמו שאנו קורין (בלשון אשכנז "ציעפער"), איני יודע אם הוא בכלל כתב לענין זה, וצ"ח ובמס' פ"ק אי מהלכות שבת ד"ן י כמה שכתב: ואפלו משני סימניה, וכתבתי-משנה ש"ס, וצריך עיון, ובאמת בכגון זה בנראי יותר טוב שהאר"ף שיטת הגר"א והרב מהראשונים דסקריא להו פדעה הראשונה, וכמו שהאר"ף כענין זה הארצות-התיים עין שם: * והכי נהוג, עין במגן-אברהם שכתב, לדעת זו אפלו אם הוא שולט בשתי ידיו כתיבה מניח בשמאל כל אדם ששאר מעשיו עושה בשמאלו, וצ"ח עוד שם שהביא דעת ביה"ח שחולק וסובר דצ"ח אם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו, שפנה נחשב כשולט בשתי ידיו, אבל אם כותב בשמאלו ושאר מלאכתו עושה בימינו,

שער הצינור

(כט) מגן-אברהם: (ל) אליה רבה: (לא) מגן-אברהם, והגר"א הסיים לדינא ג"ס"ן הכי: (לב) ח"י-אדם: (לג) מגן-אברהם ופרי-מגדים: (לד) מגן-אברהם ופרי-מגדים: (לז) גם זה במשפחות-נהב סע"ף-קטן ח: (לו) ט"ו:

הלכות תפילין סימן כו

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק כז]

הכתוב 'קשרתם וכתבתם', משמע דכאוחו יד שכותב בה, צריך לקשר את התפילין על היד שנקגדר⁽²⁴⁾.

24) ואף על פי שלדעה זו הכותב ביד שמאל הרי הוא מניח תפילין על יד ימין, שהרי הולכים אחר הכתיבה, ועל כרחו קושר את התפילין ביד שמאלו, מ"מ לענין האיסור לקנח את עצמו ביד שבה קושרים את התפילין [המבואר בשו"ע לעיל סי' ג ס"ו]. כתב בביה"ל שם (ד"ה לא יקנח) בשם הפמ"ג והלבושי שרד, שלא יקנח אלא בשמאל של כל אדם.

ולענין מי שעושה מלאכתו בימין אך כותב בשמאל, והיא כזה כל כך עד שבקושי גדול יכול לקשור בה את התפילין על יד ימין, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ה אות ב) שכיון שכתבה התורה 'וקשרתם' ואחר כך 'וכתבתם', הרי שהקשירה היא התנאי הראשון, ויש להקפיד שהקשירה תהיה ביד שקושר בה כראוי, ולכן יניח על שמאל ויקשור בימין.

[משנב שם]

מיהו קשלא נולד כן, רק אחר-כך הרגיל עצמו לכתב בשמאל ושאר מצעיו עושה בימין, יניח בשמאל כל אדם⁽²⁵⁾.

25) ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק י), שאף על פי שהרמ"א הכריע כדעת הסוברים שתלוי הדבר בכתיבה, מ"מ כיון שלדעת הב"ח הכותב ביד שמאל ועושה את שאר המלאכות ביד ימין לא נחלקו בו הדעות, ולדעת הכל מניח תפילין על יד שמאל, ועוד שנחלקו הפוסקים בדיון מי שהרגיל את עצמו לכתוב שלא כטבעו, יש לצרף את שני הגדונים ולסמוך בציור כזה על דעת הסוברים שהולכים אחר רוב מלאכות.

ולענין איטר שהרגיל את עצמו לכתוב בימין, כתב בשו"ת האלק לך שלמה (ח"א סי' יא) שיניח על יד שמאל, וכן כתב בשו"ת הר צבי (ח"א סי' כו), והוסיף שכדי לצאת ידי כל הדעות יחזור להרגיל את עצמו לכתוב בשמאל, ובשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' ב) כתב, שכיון שנחלקו שתי הדעות שבשו"ע בדין של מי שכותב ביד שמאל ועושה את שאר המלאכות ביד ימין, ועוד נחלקו הדעות בדיון מי שהרגיל את עצמו שלא כטבעו, יש לסמוך בציור כזה על דעת הסוברים שהולכים אחר רוב המלאכות, וכן כתב הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' ד).

[ביה"ל ד"ה ואטר יד ימין]

וקשטו דלסקרתו הוא הרין אם נקטע כף ידו הנקנית נעשה כנה אטר⁽²⁶⁾.

26) ובביאור הדבר כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמ' סג), שאף על פי שהיה מקום לומר בדעת הרגול מרבבה שרק מי שנחלשה ידו הדימנית חשוב כאיטר לפי ששוב אין כוחו בידו, מה שאין כן במי שנקטעה ידו שכוחו עדיין בידו אלא שאינו יכול להשתמש בה בפועל, מ"מ סובר המשגיב שכיון שמעלתו של מי שהרגילוהו מן השמים היא בכך שאינו יכול לחזור ולהתרגל למצבו הקודם, ממילא אף דינו של

מי שנקטעה ידו כן, לפי שאף הוא אינו יכול לחזור למצבו הקודם.

[ביה"ל ד"ה מניח בשמאלו]

דקנת הפעל העטור מה שקתב שם דלא גרע מתפילין⁽²⁷⁾.

27) שכתב שם, שאף על פי שבתפילין הולכים אחר המניח, ומניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם, מ"מ בלולב שלא נאמר בו דין ימין אלא מדרבנן ומשום חשיבות, הולכים אחר ימין העולם, ונטל בימין כל אדם. אמנם, אם עשה הפוך, ונטל הלולב בשמאל יצא, שלא גרע מתפילין.

[ביה"ל שם]

אחרי דבתפילין דינא הכי דמניחן בשמאלו שהוא ימין כל אדם על-קל-פנים לענין לולב כדיעבד יצא כנה⁽²⁸⁾.

28) כיון שאצלו הוא ימין, וכמו שבתפילין אין הולכים אחר רוב בני אדם, אלא מניח בשמאל שלו, ומשמע שדין זה הוא דוקא באיטר, אמנם במשגיב לקמן (סי' תרנא ס"ק יט) כתב שיש סוברים שאף מי שאינו איטר ונטל לולב בשמאלו, יצא ידי חובתו.

[ביה"ל ד"ה ויש אומרים]

משמע דכל פתיגה מהגי לנה⁽²⁹⁾.

29) ומי שכותב כתב שלנו בשתי ידיו בשווה אבל כתב לוועי כותב יותר טוב בשמאלו, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ג) שיניח על יד ימין שהיא היד כזה שלו.

[משנב ס"ק כט]

ללא עד הקובד"ו ממש⁽³⁰⁾ וכו', יוכל לסמך על דעת המקלין להניח בפשר התפוס אפר בחצי העליון של עצם⁽³¹⁾.

30) ומי שבמקום הנחת התפילין ביד שמאל יש לו כתובת קעקע שאינה ראויה כי יש בה דבר מגונה ואי אפשר להסירה מבשרו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' יא) שאף על פי שמגונה מאד להניח תפיליו כן, מ"מ חייב להניח את התפילין ביד שמאל, שהרי מ"מ היא היד הכהה, ואף אם היתה כתובת קעקע זו על כל הקיבורת, הלא יש מקום בורז להניח שתי תפילין, ולפיכך אפשר לכסות חלק גדול ממנה באופן תמידי על ידי עור דק, ולהניח מקום פנוי שיש בו כדי להניח תפילין קטנות באופן שכשר על פי דין, כך שבאותו מקום לא תיראה כל כך צורת אותה הכתובת, ושם יניח את התפילין.

31) ואף לענין ברכה, משמע מדבריו לעיל (ס"ק ד) שאינה נחשבת ברכה לבטלה.

[משנב ס"ק לו]

שנים בפרק התחתון ואתה בפרק האמצעי⁽³²⁾.

32) ומי שחסרה לו האצבע האמצעית, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' ט) שיכרוך על האצבע הסמוכה לגדול, לזכר בעלמא.

הַלְכוּת הַתְּפִילִין סִימָן כו

ביאורים ומוספים

גדלות בו שערות. [וראה בהערה הבאה לענין הזהירות בעשיית תפילין של ראש גדולות מאד, ולכאורה תהיה נפקא מינה גם לגדון זה].

37) מטעם זה כתב בביה"ל לקמן (סי' לב סמ"א ד"ה אין לו שיעור) בשם השלחן שלמה, שאין לעשות את התפילין של ראש גדולות מאד, לפי שעל ידי זה לא יוכל להניחן על תחילת מקום צמיחת השערות, וכמו שכתב לעיל (סי' ק ד) לגבי תפילין של יד. וכן כתב בספרו שמירת הלשון (ח"א שער התורה פ"ז).

[משנ"ב שם]

צריך להיות מהתחלת צקרי השער שבפדחת ולמעלה³⁸.

38) ומי שצומחות לו שערות גם על המצח, כתבו בשו"ת לבושי מרדכי (ארי"ח מהדו"ק סי' קי) ובשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קמט) שיניח דוקא במקום שדרך השערות לצמוח בראש כל אדם בגובה הראש.

[משנ"ב שם]

ולענין כרקה עין לעיל כסימן כה סעיף יב³⁹.

39) ובמשנ"ב שם (סי' מד) הביא את דעת השלי"ה, שמה שאין נוהגים היום לברך כשנשטמו התפילין ממקומן באמצע התפילה, הרי זה משום שבשעת התפילה מסתמא אין אדם מסיח דעתו מן התפילין, והרי זה כמי שחולץ התפילין על דעת להחזירן, שאינו מברך עליהן. ובשם הח"י אדם כתב, שגם בצויר כזה המברך לא הפסיד, וסיים המשנ"ב שם שנראה שמי"מ למעט בכרכות עדיף.

ואם לא נשטמו כל התפילין או רובן מן המקום, אלא מקצתן בלבד, כתב לעיל (שם סי' מה) בשם הט"ז, שאף על פי שצריך להחזירן למקומן, מי"מ אין צריך לחזור ולברך עליהן.

[ביה"ל ד"ה עד סוף]

ועין לקמן סימן לב סעיף מא שכתב דאין שיעור וכו', מפל מקום לתחלה קודמי נכון לזהר קנה⁴⁰.

40) ומטעם זה כתב בביה"ל שם (ד"ה אורך ורוחב), שנכון לאדם שיהיו תפיליו ממוצעים, דהיינו לא פחות מאצבעים על אצבעים, ולא יותר מארבע אצבעות על ארבע אצבעות.

[ביה"ל ד"ה והכי נהוג]

אם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאל מחמת שנקל לו, יניח התפילין בשמאל כל אדם³³.

33) ולענין מי שעושה מלאכות הצריכות חזק בידו הימנית, אבל עיקר כתיבתו ואכילתו ושאר תשמישים שאינם מצריכים חזק עושה בשמאל, אף שיכול לכתוב ולאכול גם בימין והוא עושה כן כאשר יד שמאל עיפה ממלאכתה, דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף ח"א ארי"ח סי' ג) שיניח את התפילין על יד שמאל, והוסיף, שרצוי שער הבר מצוה ירגיל עצמו בכתיבה ביד ימין.

[משנ"ב סי' ק לב]

אין להניחה על התורה שיש בה קרשה יותר מן הרצועה³⁴.

34) אכן, לגבי קיפול התפילין, כתב לקמן (סי' כח סי' ט) שיכרוך את הרצועות על התורה.

[משנ"ב סי' ק לג]

דהינו מקום התחלת צמיחת השערות שקראש³⁵.

35) ומי שלא גדלו לו שערות בראשו לצד פניו, כתב האות חיים ושלום (סי' טו) שיניח את התפילין במקום שדרך השערות לצמוח אצל שאר אנשים, אכן, עליו להזהר שלא להעלות יותר מהמקום שמוחו של תינוק רופס.

וכן לגבי מי שנשרו שערות ראשו, כתבו האות חיים ושלום (שם) והבן איש חי (שנה א פ' חי שרה אות א) ובשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' יב אות כב) שיניח במקום שבו היו גדלות שערותיו בתחילה.

[משנ"ב שם]

דהינו שיהיה אפלו קצה התחתון של התורה³⁶ מנח על מקום התחלת צקרי השער³⁷.

36) ומי שצורת גידול שערותיו בתחילת ראשו היא לא בקו ישר אלא בעיגול, כתב המסגרת השלחן (על קצושי"ע סי' י סי' ו) שצריך להזהר שכל רוחב התיורה יהיה במקום השיער, שהרי ריבוע התיורה הוא הלכה למשה מסיני. מאידך, בשו"ת צור יעקב (ח"א סי' קסג) ובפתחא זוטא (ח"א סי' א) כתבו, שאף באופן זה מותר להניח את תחילת התיורה על מקום תחילת עיקרי השערות, אף שצדדי התיורה מונחים על מקום שאין

הלכות תפלין סימן בו

לח באר הגולה

תפלה של ראש, מהתחלת (לג) עקרי (טו) וטו] השער ממצחו (לו) *עד סוף המקום שמוחו של תינוק
רופס: י צריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה (יז) (יח) (לה) *בענין. צריך לכוון הקציעה

באר היטב

שערי תשובה

בשם ספר וז"נה כתי' לטהרי צמת והביא שם דברי מהר"ש ויטל וכחב שאמר לו שהרב אביו עצמו הניח לו תפלין בסדר הזה בפעם ראשונה שלבש, שאביו לבשם לו ואמר לו שכן היה נוהג האריי' דיל לעשות: וכחב להשיג על הפתגמים לעשות זמזום שיש דלית י"ד, שיש בזה ספק חשש כשפסולק הרצועה נמצא כאלו מוזקו, דגמט שקבב הלבוש ככתב שמו על דפי הספר אין לפתחו ולקרוי כשכתב, וגם הביא מהמזרחי ואתמנן ופרשת פינתם דאימא שם "תרין בקשרא הרי", והניגו יריד וקשר רצועה במעברתא שהם תרין בקשרא חד שאנו קלושין סיירי עם התפלין, והוכיח שאין לעשות כריכות על זה הנגב בספר הפגמא ברוך עצמו שמי"כ ארץ הרצועה תמצא רגליה יותר ברוכה והיא נכונה וזמנה והוא שמקצא ענין קשירת תשי' יקשר תחלה תשי' וצריך קבוב הרוחב כו' (ויל' שיקשר תחלה היידי עם התפלה שיי' וזהו קשירות היידי לבד ר"ל ע"י הרוח הרצועה נקשרת היידי אל התפלה) ומכר' ימשך הרצועה סביבות הרוחב לעשות ו' כריכות, ולא אמרתי כיא קשירת היידי כדברי הרשב"י מן השנים המתוב בשמו וכן אמרתי במ"ש וכן תפלה, ע"כ התלום. גם בש"ע ולבוש לא נזכר לשון כריכות, אלא קשר קשירה אחת בלבד לצורך היידי, עכ"ל הריי צמח; ורביים מציא' ה' אחר רואם זה תורו לעשות כדבריו ויל' עכ"ל. מתורת מהר"ש' שהוא העקר, וגם במ"ח כתב ששיע היידי על המעברתא וזכר עליהם כריכה אחת, ומדברי מהר"י צמח נראה דלימא, ואם נאמר דמי"ש כשהיה עובר הרצועה ברוחב וזהו מהר"ק וקשר היידי עם התפלה הניג ע"י העברת הרצועה על היידי עם התחנא, אלא שזה אין עליו שם כריכה רק שם קשירה, שפיר משם ממשיך לרוחב לכוון הוי' כריכות, וכן משמע קצת בסוף דבריו הוי' א"ש דבריו הבר"י וכתב"ס לא סתרי אהר"י; אף מדברי מהר"י צמח שכתבתי לעיל ס"ק ה' בבאר גולה שדעתו שלא לקשר אותה עם הרצועה כלל, וז"ל דקשירת דקשר מני מסתתרת הרוחב שמושך הרצועה בחרוק מתקרבת ומתחברת (היידי) אל התפלה, והניג בדרך מתהוין לעשות כמקב פתילות הרצועה לצד השמאל וכל מה שמושכו הרצועה אינה מתקרבת אלא מתרחקת קצת. ולפי ע"כ מ"ש דקלושין היידי עם התפלה אינו ע"י ההרוח רק ע"י העברת הרצועה על היידי ומעברתא מקשר אותם יחד, וכבר כתבתי דמי"ש ס"ק ה' אינו נראה כן וצ"ע: [טו] השער, עב"י. וכחבם השיב כפי' על הש"י, דגם כעת תשי' על קצה התחתון מתפלין והניג התחנא, ושוב מציא' כן בארי וז"כ בש"י דבריו יוסף ס"י סג: יצ"ע קציעה של ראש מושבת ומשכבת על הראש ומתחלת עקרי שער הפרחת יצ"ע התחנא, ודלא כגון-תפלין ס"י קנ"ג ותביאו כברי: [פ] בענין.

משנה ברורה

באר הלכה

התחנא שיש בה קרשה יותר מן הרצועה³⁴. והנהגים להניח השל' ראש קדם שפוכים על הרוחב, יש אומרים (ל) דיכול לכוון הרצועה על הקציעה שלא תמוש תפלה של יד ממקומה עד שיעת השל-ראש, ואחר-כך יסרנה ויכוון השבועה כריכות. ומ שבת-ידי צרות ותפלין נדים ממקומם עלי-ידי זה, יכול לכוון סביב התחנא כדי לחזקם [ארה"ח]: ט (לג) עקרי השער. פרוש, ד"בין עיניך" לאו מקש הוא, דגמרנו גזרה שהו מילא תשימו קרחה בין עיניכם" האמור אצל מת: מה להלן מקום שעושה קרחה והוא בראש, אף כאן מתחיל (לג) מקום תפלין ממקום שיש שיכות קרחה, דהניגו ממקום התחלת צמיחת השערות שבראש³⁵, ורבים נכשלים באסור זה וטועים לומר שהקצה העליון מתחיל ממקום השער, ועקר התפלין מנח על המצח, ועוברים על אסור דאורייתא, דכל התפלין צריכו להיות מונחין במקום שיש קרחה, דהניגו שיהיה (לט) אפלו קצה התחתון של התחנא³⁶ מנח על מקום התחלת עקרי השער³⁷, (מ) אבל אין להשיג למי שיש לו שערות אצרות ששוכבים עד חצי המצח להניח שם התפלין, פי התחלת מקום התפלין צריך להיות מהתחלת עקרי השער שבפחת ולמעלה³⁸; (מא) ויותר טוב להניח קצת למעלה משער זה, דהא מקום יש בראש להניח שתי תפלין, כדי שלא ישמט למטה על המצח. וכל (מג) המניחין על המצח הוא מנהג קראים ולא עשה המצוה. (מג) וכל בעל-גפס יזהיר לתבריו וילמדם שלא יכשילו בזה, כדי שלא יהיו חס ושלום בכלל פושעי ישראל בגופן, דזהו קרחתא דלא מנח תפלין, וגם הברכה הוי לבטלה, (מד) תפלין שמונחין שלא במקומן הוי כמונחין ככיסין, ואם נשמטו ממקומן צריך להתוודן כחף; ויענין ברכה עני לעיל בסימן כה סעיף יב³⁹: (לד) עד סוף המקום, רוצה לומר, (מה) שקצה המעברתא של התפלין לא יתנה מנח למעלה ממקום שמוחו של תינוק רף: י (לה) בענין. שהוא (מו) סוף הגלגלת והוא

יניח בשמאל של כל אדם. אף המניח אצרתם סביב עליו שאנו אין לנו אלא פסק השלחן-ערוך, וכן סתמו כהמניח אצרתם הרבה מהאחרונים שאחריו; אף הארצות-הסביב החזיקו בדעת ה"ח להלכה, והגר"א בבאור החזיק לגמרי כדעה הראשונה ולא אולין כלל אחר כתיבה, ואם-כן אם כותב בימין ושאף מעצמו עושה בשמאל, גיט בימין, אף מקום נראה לגינת דנוכל להמליץ על העולם דנהגין כהלכה אלא דכלי עלמא ומנהגן של ישראל תורה היא, דנראה לי דאפלו לדעה הראשונה הגי מלי דכדי שכותב בה אין יכול לעשות פגולות האחרות, אבל אם באותו יד יכול גם-כן לעשות פגולות האחרות רק שנקל לו לעשות כהני השני, מקרי שולט בשמי' ידיו לכלי עלמא, כיון דהניד השני אינו יכול לכתב כלל, וכל יד יש לה מעלה בפני עצמה, ואין זה דומה למת שכתבנו במשנה בפרה סעיף-קטן כה דבור המתחיל שולט, ולמדתי דבר זה מהורו"ח של הרב שער-תשובה בסימן הוראה לענין לולב, ששם אין לפתיכה שום מעלה לכלי עלמא, רק פסחם פעלה יחידית, וכמו בכאן לדעה ראשונה לענין תפלין, ואפלו הכי כתב שם דזה מקרי שולט בשמי' ידיו מחמת סכרא זו, ואם-כן הוא הדין הקא אפלו לדעה הראשונה ולהגר"א שולחן-שבתה, אם כותב בימינו ושאף כל מעצמו עושה בשמאל מחמת שנקל לו, יניח התפלין בשמאל כל אדם⁴⁰, כך נראה לעניות דעתי: * עד סוף וכו'. עין בטור ורמב"ם יתחם משמע מנהו דכל גבה הראש הוא בקבל הנה, וכן שכתב בספר התרוקח ובכורשלימי שהביא להסמיך בו (והתפיקו בבאור הגר"א); ורמב"ם משמע מפשטא דלשנה דלא סמיך לה כן. ועני בבית-יוסף וכן בסמ"ק ובגל"ב פ' קהבו בפרוש דשער הנחת תפלין נמשך בסוף הכל עד חצי שפוע הראש, ולכן מהנכון מאד לומר על-פל' פנים לכתחלה שלא יהיו התפלין גזולים ביותר, כי על-ידיה נמשך למעלה על כל גבה הראש. ומכל מקום בדרך כלל טוב יותר שימשיך התפלין בגבה למעלה משישפילם לצד המצח, כי בגבה יוצא על-פל' פנים לדעת כמה מהראשונים, ויהושעלמי מסיע להו וכו', מה שאין כן לצד המצח. ועני בספר משערי-הטוב ובהנחות כתב ד' הנאון ו' אלעזר חולמי' ז"ל דמשמע מנה גס-כן דטוב יותר לכתחלה להמשיך התפלין לצד מעלה כדי שלא ישפלו לצד המצח; ומכל מקום אפשר דגם המשערי-הטוב מודה דלכתחלה לא יגביהם עד סוף גבה הראש, כדי לצאת לדעת הפסוק והפל"ב גס-כן. ונדע עוד דאפלו לדעת ספר התרוקח דמכשיר כל גבה הראש לתפלין, משמע מנה שם (למד פרושא) דעל-פל' פנים אין לעשותן יותר גסול בראשית-מארכב אצבעות, והניג עם התחנא והמעברתא, וכמו שכתב בספר בית-יוסף, עכ"ל.

שער העיון

(ל) מגן-אברהם והרצ"ח-החיים: (לג) ט"ו: (לט) אחרונים: (מ) פרי-מגרים: (מא) הגר"א במעשה-הרב ושלחן-שלמה: (מג) גמרא ורמב"ם: (מג) עלת-תמיד: (מד) פרי-מגרים: (מה) אחרונים: (מו) מגן-אברהם: